DOI: https://doi.org/10.26642/ema-2026-1(115)-153-161
УДК 351.82

А.І. Богданенко, к.н.держ.упр., докторант
Державний університет «Житомирська політехніка»

Духовна роль УГКЦ у формуванні української нації і держави: державно-управлінський вимір

В умовах збройної російської агресії питання духовної ролі Української греко-католицької церкви (УГКЦ) у формуванні української нації і держави набуває вагомого пріоритету. Релігійна проблематика буття України є доволі складною і багатоаспектною, оскільки торкається питань державотворчих процесів, культури, історії, національної ідентичності, політики і навіть важливих геополітичних інтересів українського суспільства. У комплексній системі гуманітарного знання одна з ключових ролей належить саме релігії і християнській теології, адже саме вони є духовною підвалиною становлення і розвитку європейської культури та науки.

Досліджено концептуальні засади соціального вчення УГКЦ, що впливає на процеси національного і державного будівництва. Особливу увагу приділено трансформації християнського теологічного знання в державно-управлінській науці. Проаналізовано взаємодію Української держави і УГКЦ. Окреслено суттєвий вплив церкви на історію, культуру та націотворення. Релігійна, культурно-історична трансформація сучасного світу висуває нові вимоги до гуманітарної науки. Вивчення основних засад суспільства і держави не може обмежуватися виключно «класичними» постулатами радянської марксистсько-ленінської матеріалістичної парадигми. Визначено, що державно-управлінська наука гармонійно вбудована у загальну архітектуру світової релігійно-філософської думки, культури, історії і християнської теології. Актуальність теми синтезу релігії і політології також посилюється процесом вивчення досвіду щодо розвитку теології в найкращих світових університетах світу.

Обґрунтовано, що ефективна діяльність державних службовців вимагає від фахівців з державного управління не лише глибоких знань з політології, менеджменту, а й здатності орієнтуватися в релігійній проблематиці держави, використовуючи доцільні теологічні й соціогуманітарні підходи. В умовах війни, пропаганди і політичної маніпуляції особливої актуальності набуває питання національної ідентичності і духовної безпеки існування та розвитку релігійних організацій. Інтеграція політології, державного управління і християнської теології створює можливості для гармонійного духовного розвитку особистості, формування критичного мислення науковців, ефективної взаємодії церкви, держави і громадянського суспільства.

Завдання державно-управлінської науки полягає у підготовці освічених фахівців, які повинні не лише володіти знаннями з управління, а й вміти орієнтуватися в різних теологічних питаннях релігійного буття християнських організацій України, використовуючи релігієзнавчі інструменти пізнання світу. Інтеграція теологічного і державно-управлінського знання може стати потужним засобом розвитку сучасної гуманітаристики, оскільки поєднує різні підходи до вивчення людини і суспільства в контексті історії, культури і релігії.

З теологічної точки зору, такий підхід задовольняє духовну пізнавальну потребу особистості у трансцендентному, сприяє розвитку філософського просторового мислення та інтеграції релігійного знання в сучасну науку. Крім того, він формує ціннісні орієнтири розвитку людини та інтелектуальної діяльності у парадигмі християнської теології, що суттєво впливає на духовний стан людини. Водночас рівень готовності майбутніх фахівців до впровадження такого інтегрованого і теологічного складного підходу до державного управління залишається недостатньо дослідженим.

Ключові слова: *національна безпека; ідентичність; процеси націотворення; теологія; релігія; розвиток громадянського суспільства; механізми державного управління; діалог; культура; історія; духовна роль УГКЦ.*

Актуальність теми. Питання духовної ролі УГКЦ у формуванні української нації і держави у контексті державно-управлінської проблематики є предметом дослідження багатьох істориків, релігієзнавців, культурологів. Проте вагомі і фундаментальні питання соціального вчення УГКЦ потребують додаткового наукового аналізу. Недостатньо дослідженими залишаються практичні механізми координації та взаємодії держави, релігійних організацій і громадянського суспільства. Потребує глибокого аналізу процес духовного впливу церкви на формування національної ідентичності і націотворення. Таким чином, наукова проблема є інтегрованим елементом державно-управлінського

© А.І. Богданенко, 2026

механізму забезпечення національної і духовної безпеки України, що здатна ефективно реагувати на сучасні виклики та загрози в умовах російсько-української війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор. У науковій літературі останніх років активно обговорюється роль і значення УГКЦ в історії і культурі України, особливо з урахуванням її духовно-релігійних надбань. Низка церковних ієрархів і дослідників наголошує на важливості розвитку християнської комунікації і місійної справи. Визначається необхідність активної участі духовенства, теологів і вірян у житті українського суспільства. Окрема увага в церковних публікаціях приділяється проповіді, духовно-просвітницькій діяльності та зазначеній ролі церкви у збереженні християнських цінностей. Тож у сучасних наукових дослідженнях акцентується увага на потребі переосмислення місця і ролі християнства в житті сучасної людини [2; 10, 15; 22].

До того ж важливість подібного дослідження обумовлюється тим, що УГКЦ бере безпосередню участь у розвитку українського суспільства. Важливо зрозуміти духовні ідеї, цінності, доктринальне вчення, якими крокує церква у своїх відносинах з Українською державою та її громадянами. Необхідність державно-управлінського аналізу пояснюється тим, що на основі християнських принципів розвитку глобального світу церква визначає не тільки своє місце та роль у сформованих соціальних і політичних умовах, а й пропонує українському народу своє бачення розвитку демократії, громадянського суспільства, культурно-історичної місії України відповідно до християнських цінностей і духовно-релігійних ідей.

У державно-управлінській науці накопичено значний матеріал, що торкається проблеми вивчення різних політичних аспектів історії християнства, теорії державно-конфесійних відносин. Однак спеціальних досліджень, присвячених концептуальному аналізу сучасних трактувань соціального вчення УГКЦ, активного розвитку громадянського суспільства під час формування процесів державотворення й історії соціально-політичної думки християнства, у державному управлінні не існує.

Останнім часом було опубліковано значну кількість наукових статей і монографій, в яких автори висловлювали свою думку щодо ролі УГКЦ в історії і культурі України. Були організовані міжнародні науково-практичні конференції, круглі столи. Суспільний резонанс був настільки потужним, що і сьогодні політики, журналісти, історики і політологи акцентують увагу на тому, що роль церкви в суспільному розвитку України важко переціни́ти. Серед чисельних наукових фундаментальних праць, присвячених історії УГКЦ, слід виділити праці А.Бабинського [1], Я.Грицака [6], О.Турія [5], М.Мариновича [12–15], які, на наш погляд, відображають цілісний підхід до історії християнства і важливих процесів впливу церкви на розвиток суспільства.

Серед великої кількості праць греко-католицьких вчених особливої уваги заслуговує невелика праця архієпископа Ігоря Ісіченка «УГКЦ: зацікавлений погляд» [10]. Цей матеріал є коротким послідовним аналізом історії і сьогодення УГКЦ. При цьому церковний ієрарх намагається максимально об’єктивно оцінювати духовно-історичний, культурний і національний вплив УГКЦ, посилаючись на важливі сторінки в історії України. «Формування української нації та її держави нерозривно пов’язане з прийняттям Христової віри» [10, с. 5].

Крім наукових розвідок, що відображають хід внутрішніх церковних дискусій УГКЦ, не можна не вирізнити вагомі праці, що виникли у науковому середовищі сучасної світської науки. Так особливе місце посідають наукові статті і глибокі філософські роздуми [18–21] відомого богослова, волонтера Ю.Чорноморця. Його наукові інтереси полягають у вивченні актуальних напрямів розвитку світової християнської теологічної думки, соціальних концепцій і доктринальних документів вселенського й українського православ’я, а також різних християнських конфесій. В основі аналітичних напрацювань Чорноморця лежить теза про майбутнє християнського світу, яке залежить від активної соціальної місії та інтелектуальної роботи релігійних громад. Відповідно у своїх статтях автор робить спробу сформулювати важливі критерії соціального служіння християнства і впливу церкви на культуру, історію, науку і розвиток громадянського суспільства.

Метою статті є дослідження ролі та місця УГКЦ у формуванні української нації і держави у державно-управлінському контексті; аналіз теологічних та організаційних основ місійної діяльності церкви; визначення ключових духовних ідей соціального вчення УГКЦ у процесах українського державотворення, зокрема в умовах збройної російської агресії проти України.

Викладення основного матеріалу. Духовна роль церкви є важливим поняттям, що охоплює історію християнства, його мораль, богослужіння, місію, духовність, проповідь і християнське віровчення, а також життєво важливі інтереси християнського світу і сучасного суспільства. Отже, ведучи розмову про духовну роль церкви, важливо акцентувати увагу на цілісній, інтегративній теологічній системі християнства, що формує, розвиває і мотивує готовність місійного служіння християнського світу. Мова йде про духовно-ціннісний, інформаційно-комунікаційний, комунікативний, особистісно-творчий, професійно-рефлексивний влив церкви на життя сучасного суспільства. На нашу думку, науково-дослідницька діяльність християнських теологів у сучасних університетах є рушійною силою місії церкви. Однією з провідних тенденцій розвитку місії церкви є посилення уваги духовенства, теологів і вірян до реальних проблем сучасного світу.

Сучасні державно-управлінські, культурологічні, історичні й соціальні зміни життя України супроводжуються динамічними процесами відродження духовної, культурно-просвітницької, соціальної місії і християнської комунікації Української греко-католицької церкви. Безперечно, що тема духовної і культурно-історичної ролі УГКЦ була, є і буде однією з головних цілей чисельних досліджень фахівців з державного управління, оскільки християнська комунікація у контексті викликів сьогодення посідає важливе місце в парадигмі державно-управлінської науки.

Для державного управління духовні питання ціннісного впливу християнства на політику, формування національної ідентичності у світлі соціального вчення, проблематика реалізації внутрішньої і зовнішньої місії українських християнських церков (православ'я, католицизм, протестантизм) постають особливо гостро, тож і потребують скоординованих зусиль світських і церковних науковців. За таких умов надзвичайної актуальності набуває наукова розвідка ролі і значення УГКЦ у формуванні ціннісних ідей українського державотворення.

На нашу думку, християнська комунікація УГКЦ – це проєкція духовних ідей, цінностей, поглядів та есхатологічного мислення християнства на площину історичних, політичних, культурних і суспільних відносин сучасного світу. Осмислення і вимір духовного впливу церкви на життя українського суспільства навряд чи може бути вичерпаним у короткому науковому дослідженні або публіцистичному описі. Але в державному управлінні і політології завжди робилися спроби дати визначення духовного впливу церкви за допомогою різних культурологічних і політологічних понять. З позиції сучасного права церква – це особливий тип релігійної організації, об'єднання віруючих людей певної релігії на основі спільності віровчення (догматики, соціального вчення, апологетики) і культу (богослужіння, таїнства). З точки зору історії, церква зберігає історію, традиції, культуру, писемність, живопис, мистецтво, національну ідентичність. Важливо зауважити, що з погляду соціології віруючі християни – спілка вільних громадян як повноправних членів держави та зібрань різних народів, «покликаних» для духовного свідчення про закони Бога. Виходячи з означеного, стає зрозумілим, наскільки важливим у контексті життя церкви є саме проголошення її соціального вчення про державу, політику, владу, управління, економіку, суспільство, культуру та історію, завдяки якому і здійснюється це християнське «покликання». Саме тому проголошення істин християнської віри й займає найважливіше місце не лише в житті УГКЦ, але й державному управлінні.

Безперечно, УГКЦ є невтомним суб'єктом розбудови громадянського суспільства в Україні, оскільки дедалі активніше входить у процеси формування громадянського суспільства, маючи для цього певні історичні, культурні, духовні і соціальні ресурси. Активність і відповідальність вірних християн завжди визначається прагненням зайняти в розвитку громадянського суспільства, демократії провідне становище. Навіть будучи відокремленою від держави, УГКЦ впливає на державну політику, починаючи від питань зовнішньополітичних національно-державних інтересів (національна безпека, оборона), свободи совісті та віросповідання, політики в галузі інформатизації та глобалізації, культури, освіти, патріотичного виховання, екології, завершуючи проблематикою допомоги та підтримки соціально незахищених верств населення. Проходячи через процес свого відродження, УГКЦ прагне стати головною державною конфесією України. Протягом своєї багатовікової історії УГКЦ детально розробляє соціальне вчення (доктрину) про те, як християнину слід жити у світі сучасної політики, економіки, права, філософії, культури та історії. Історично так склалося, що наріжним каменем соціального вчення християнства є питання церковно-державних відносин. У межах цього питання у нинішньому соціальному вченні УГКЦ існує цілий комплекс духовних ідей, підходів, концептів, прагнень, який, на жаль, практично не вивчений сучасною вітчизняною державно-управлінською наукою.

Маємо зауважити, що соціальне вчення УГКЦ не є політичною доктриною і практичною програмою політичної партії. Соціальне вчення церкви є певним філософським і релігійним уявленням про суспільство, людину, державу, владу, політику, культуру й історію. Нас цікавлять питання комплексних соціальних ідей християнства, теологічних уявлень про Бога, світ, людину і суспільство, викладених як в офіційних документах УГКЦ [7–8; 11; 16–7], так і в самостійних працях окремих представників церкви (церковні ієрархи, богослови, історики, соціологи, культурологи) [2; 9; 22].

Наукова новизна нашого дослідження полягає у спробі комплексного державно-управлінського аналізу сучасного соціального вчення УГКЦ, яке розглядає питання взаємин церкви, держави і громадянського суспільства. На нашу думку, в сучасних церковно-державних відносинах УГКЦ на підставі свого соціального вчення, християнської моралі і віри вибудовує свої відносини з державою і громадянським суспільством, активно закликаючи не лише своїх вірних парафіян, а й усіх громадян, дотримуватися традиційних християнських духовно-моральних основ людського буття. Зі свого боку й Українська держава зацікавлена в тому, щоб український народ повернувся до відновлення своїх історичних, національно-культурних і духовних традицій, особливо в умовах російсько-української війни. Фахівці з державного управління розуміють, що УГКЦ є носієм історичної, національної, культурної та духовної пам'яті України, оскільки християнська комунікація церкви спрямована на відродження духовно-моральних цінностей, культурних і духовних традицій українського суспільства.

На нашу думку, сучасний український культурно-історичний період знаходження і відродження духовних цінностей християнства потребує розробки і реалізації нової моделі державного управління, що ґрунтується на духовних і ціннісних ідеях християнської теології (соціального вчення церкви), оскільки історично так склалося, що теологія охоплює всі сфери організації суспільства (духовну, культурно-історичну, економічну, політичну). Оновлення системи державного управління можливе лише тоді, коли науковці усвідомлюють справжні історичні, культурні, релігійні, ціннісні причини її виникнення, ґрунтуючись на історії, філософії і науковій методології розвитку ідей. І саме УГКЦ, вивчаючи актуальні питання державного управління, загальні світові тенденції геополітики, національні особливості духовного розвитку України, докладає зусиль у цьому напрямі, займаючись розробкою національної ідеї і соціального вчення, враховуючи світові універсальні надбання християнства, національні традиції, менталітет, історію, культуру і духовний потенціал українського народу. Розробка соціального вчення церкви має стати колективною працею істориків, релігієзнавців, теологів, соціологів, політологів, філософів і державних управлінців, які небайдужі до релігії, культури українського народу, і завжди, навіть в умовах російсько-української війни за незалежність, свободу і цінності, прагнуть реалізувати своє професійне покликання від Бога.

Зауважимо, що християнська теологія усуває однобічність «наукового матеріалізму», акцентуючи увагу науковців на багатоваріантності розвитку культури, суспільства і держави, враховує міждисциплінарні зв'язки сучасної науки. Духовно-релігійний багатовимірний світ віруючої людини визначає культурно-історичний і суспільно-політичний розвиток людства. Теологія дає змогу осмислити суспільний розвиток на основі історії релігії, філософії і запропонувати оптимальну систему державного управління. Соціальне вчення церкви починається з духовних образів та теологічних ідей. Релігійна думка, теологічна рефлексія, містичне осмислення буття оформлюється біблійним словом (одвічним логосом) і саме тому християнська теологія торує шлях у духовно-релігійному і суспільно-політичному бутті глобального світу як відповідна духовна теорія і соціальна доктрина. Знаходження і розробка ціннісної, духовної концептуальної державної ідеї управління стає необхідною умовою розвитку державно-управлінської науки. Необхідно виявити і проаналізувати загальносвітові тенденції впливу християнства на розвиток науки, де найбільш помітною на сьогодні є роль християнської церкви.

Державне управління, звернувшись до християнської теології і паралельно адаптуючи її до надбань сучасної науки, може перетворити соціальні доктрини церкви на нові оригінальні духовні ідеї, що ґрунтуються на релігії, духовних традиціях і світовій історії. Таким чином, сучасні науковці-гуманітарії визначають нову стратегію наукового пошуку й осягнення наукової істини у світлі християнської теології. За нинішніх переломних часів української і світової історії на передній план виходять теми релігії, істини, цінностей, правди, справедливості, культурно-історичного розвитку людини, християнської антропології, соціального вчення християнства і християнської філософії історії (есхатології). Християнська теологія, так би мовити, подає екзистенційний, духовно-релігійний, ціннісний і соціогуманітарний погляд на людину, суспільство, державу і геополітику, враховує духовну картину динамічного світу глобального людства з протиріччями його історії, економіки, права і культури.

Розгляд, аналіз та оцінка практики використання християнської теології в державному правлінні дають змогу встановити місце християнства у політологічній думці, теоретично визначити роль УГКЦ в системі державного управління. Сьогодні теологія і релігієзнавство почали відвойовувати собі ширший простір у сучасній науці. Також поступово у процесі наукової діяльності значна частина досліджень з історії релігієзнавства почала змінюватися на наукову розвідку теології. Сьогодні християнська комунікація в загальній структурі комунікацій держави і громадянського суспільства зайняла нішу поряд з іншими основними комунікаціями. З нашої точки зору, державне управління охоплює не лише стратегічне планування сучасної політологічної думки, державну організацію, але й координацію діяльності релігійних організацій. Дослідження державного управління спрямовані на вивчення культурно-історичної і релігійної спадщини України. Ефективність державно-управлінської науки безпосередньо залежить від конструктивного діалогу церкви і держави.

Відомо, що державно-управлінський вплив більше спрямований безпосередньо на об'єкти управління, натомість філософія державного управління вивчає духовну історію і засади духовної культури щодо прийняття дієвих управлінських рішень. Досліджуючи терміни «державне управління», «механізми державного управління» у контексті релігійної історії людства, християнської теології і теологічної думки, важливо звернути увагу на основні соціальні й духовні ідеї УГКЦ. Вивчення історії християнства і теології допомагає науковцям чітко окреслити духовну роль церкви в конкретній теоретичній і ціннісній сфері державного управління. Державне управління є більш широким і всеохоплюючим процесом різних сфер культурного і духовного життя України, яке включає в себе філософію, політологію, історію, культуру, теологію, організацію діяльності держави. Вивчаючи роль УГКЦ у формуванні державотворчих процесів України, бачимо як державне управління охоплює історію і культуру, а також осмислює значення соціального вчення церкви для розбудови Української держави, оскільки свідомість вірян УГКЦ «переплетена з тонким відчуттям національної ідентичності» [9].

Конфесійне релігійне життя України є важливою складовою національної безпеки та сталого розвитку держави, особливо в умовах російсько-української війни. Для ефективного вирішення міжконфесійних, культурних і національних проблем, пов'язаних з життям релігійних громад, необхідно визначити чіткі принципи та механізми державного управління у релігійній сфері буття суспільства. Враховуючи складність завдань, що постали перед державою, опрацювання і вивчення великих масивів історії, культури, теології, основних засад християнського світогляду є значущими для формування стратегічного бачення реалізації державної стратегії розвитку України. З огляду на це, важливо чітко окреслити наукові шляхи розвитку державного управління у сфері релігії, що сприятиме забезпеченню системного та організованого підходу до розуміння історії і ролі УГКЦ у процесах державотворення. Сучасний розвиток України в умовах війни за духовні цінності вимагає переосмислення ролі християнської церкви в публічному і державному управлінні. Під час війни діяльність церкви є не лише духовно-моральною категорією буття суспільства, а й стратегічним ресурсом відновлення країни, здатним вести народ до конфесійного миру і порозуміння.

У контексті філософії, культури, історії і релігієзнавства питання суспільно-політичної ролі і духовного впливу УГКЦ на розвиток процесів українського державотворення зазнали значних змін. Період становлення соціального вчення УГКЦ нерозривно пов'язаний з розвитком теологічної думки римсько-католицької церкви. «Щедро черпаючи з богословських, літургійних, канонічних і духовних джерел візантійської традиції в органічному поєднанні з кирило-мефодіївською спадщиною та плекаючи власну автохтонну культуру, Київська церква перебувала в сопричасній єдності з церквою християнського Заходу та Петровим наступником – Папою Римським» [8]. Саме тому сьогодні кожна сучасна помісна християнська церква має власне соціальне вчення, певні суспільно-політичні концепти розвитку держави і суспільства, формує вектори реалістичної, гуманітарної і соціальної політики. Така соціальна політика і духовно-просвітницька місія церкви певною мірою забезпечує розвиток церковної діяльності парафіян, а також мотивує духовні прагнення і формує інтереси вірян, громадянського суспільства та держави на засадах християнської моралі і духовних цінностей християнства. Свого часу Блаженніший Любомир Гузар «запропонував модель розвитку Церков на різних рівнях їхнього буття: у динаміці переходу «від юрисдикційної залежності до церковної помісності», «від нівелюючого ексклюзивізму до сопричасного взаємодоповнення», «від державного підпорядкування до суспільного служіння», «від «екуменізму ультиматумів» до партнерського діалогу», «від конфесійного взаємного поборювання до першості в любові» [8].

На нашу думку, вплив церкви на процеси націєтворення є необхідною умовою збереження та примноження культурно-історичних і духовно-релігійних цінностей українського народу. «Наша церква у своїй євангельській місії звершує служіння Словом Божим і таїнствами. Водночас вона оберігає красу та мистецтво, які надихають та формують гідність і духовність народу», – нагадує верховний архієпископ Святослав Шевчук [7]. З історії України відомо, що неадекватне і хибне сприйняття соціального вчення християнства часто призводило до численних національних, культурних, мовних і релігійних конфліктів. Науковці, вивчаючи віровчення УГКЦ, прагнуть до збереження культурного і історичного коду українського народу, що в цілому зміцнює національну безпеку держави та суспільства загалом. Повертаючись до трактування теологічних дефініцій, зазначених у церковних документах, важливо звернути увагу, що вони формують ціннісну і гуманітарну основу філософського осмислення людського буття. Верховенство християнської любові, милосердя, прощення, домінування прав людини і громадянина, утвердження демократичних принципів розвитку суспільства суттєво характеризують соціальне вчення УГКЦ. Свобода людини, її богоподібність є найвищою цінністю християнства. Саме тому соціальне служіння УГКЦ спрямоване «на розв'язання соціальних проблем та забезпечення соціальної справедливості, що охоплює весь спектр соціальної активності та включає в себе надання волонтерської допомоги, благодійництво та організовані форми надання соціальних послуг потребуючим особам і групам задля забезпечення їх цілісного розвитку» [17].

Мета духовного і соціального служіння УГКЦ – спрямувати зусилля вірян у напрямі духовного, культурно-історичного, політичного і наукового розвитку світового християнства, що буде гідною теологічною відповіддю на сучасні виклики суперечливих процесів глобалізації. Християнські теологи, церковні ієрархи формулюють соціальне вчення церкви на основі різних політичних і соціальних доктрин, педагогічних і філософських концепцій, стратегій і програм соціальної роботи, державної соціальної допомоги, які охоплюють наукові, культурно-історичні, релігійні, політичні, економічні, соціальні, інформаційні та інші сфери буття сучасної людини. Тому важливо визначити чіткі духовні пріоритети – ієрархію духовних цінностей, інтересів і цілей у формуванні стратегії національного і державного будівництва на засадах християнських цінностей.

З нашої точки зору, оптимізація основних стратегій державного управління у сфері релігії, процесів державотворення і формування національної стратегії розвитку неможлива без діалогу світських і церковних науковців. Такий діалог має враховувати компетентність християнських теологів і фахівців з державного управління. На жаль, стратегії розвитку національної ідеї України науковцями раніше

зводилися або виключно до минулого – історії, міфології, культури, або до геополітичних фантасмагорій. Питання національного і державного будівництва можна розглядати лише в перспективі реалізму і викликів сьогодення. І саме УГКЦ закликає українське суспільство перетворитися з об'єкта геополітичних маніпуляцій США, Франції, Великобританії, росії, Китаю на активного суб'єкта власної релігії, культури, історії і науки. Український народ, керуючись соціальним вченням церкви, здатен самостійно визначати свої духовні, культурні, національні, історичні цілі та діяти на культурно-історичній арені світу, з урахуванням власної унікальної ідентичності. Це відповідає культурно-історичному потенціалу УГКЦ як єдиної церкви Сходу і Заходу.

Реалії сучасного світу суттєво змінюють погляди християн на процеси державотворення, політики і філософії державного управління. Маринович М. розмірковує: «Дати чітку відповідь на запитання про свою індивідуальну, культурну чи релігійну ідентичність у нашому глобалізованому світі стає щораз важче» [13, с. 41]. Раніше науковці надавали пріоритет історії, політичній ідеології, національній безпеці, але зараз акцент робиться на духовних гуманістичних цінностях держави, інтересах і правах людини. Очевидно, що діяльність УГКЦ має важливе значення у формуванні національних і державотворчих ідей. Це підтверджується покладеними на церковних ієрархів, теологів, вірян функціями та участю у культурному і політичному житті України. Церква постійно бере на себе відповідальність за формування духовних ідей сьогодення і соціальний макроклімат у житті українського суспільства, усвідомлюючи всі ризики історії, сучасності і майбутнього. Чорноморець Ю. нагадує: «Формальне відділення церковного та державного може залишатися у конституції, але при цьому у національному житті соціуму цього кордону де-факто не існує. Церкви знову відіграють роль суб'єкта легітимності, знову стали провідною силою громадянського суспільства, а їхні лідери вже є лідерами громадської думки» [19]. Науковці, досліджуючи соціальне вчення церкви, акцентують увагу на тому, що свобода і права людини є принциповими у теоретико-практичних дискусіях християнства.

Таким чином, в історичному контексті формування національної і державотворчої ідеї України свободи і прав людини засадничі принципи демократії є фундаментом соціального вчення УГКЦ і її поглядів на формування та розвиток української державності, оскільки «соціальне вчення вимагає боротися проти диктатури» [18]. Ця позиція потребує перегляду історії, культури і сьогодення України. Вивчаючи християнську комунікацію УГКЦ, діалог церкви, держави і громадянського суспільства, маємо постійно говорити про вагому роль та значення церкви у забезпеченні національної безпеки держави, зокрема, про влив церкви на розвиток науки, культури, історії, журналістики і громадянського суспільства, уникаючи наслідків авторитаризму, дезінформації і політичної маніпуляції.

Отже, сьогодні актуалізується визначення сутності соціальної думки християнства для підвищення рівня духовної обізнаності громадян і розбудови ефективної комунікаційної інфраструктури УГКЦ. Зокрема, нейтралізуються ризики, пов'язані з політичними маніпуляціями у соціальних медіа на тему релігії, культури та історії. Доведено, що духовно-просвітницька і соціальна діяльність УГКЦ спрямована на зміцнення довіри до державних інституцій через розвиток постійного діалогу церкви, держави і громадянського суспільства, забезпечення прав релігійних організацій на проповідь, доступу громадян до правдивої інформації з життя релігійних громад, обізнаності громадян щодо актуальних питань національної ідентичності, історії релігії і світової духовної культури.

Церква допомагає осмислити через призму теологічного бачення світу основні духовні, культурні, політичні і цивілізаційні загрози, пов'язані з глобальною трансформацією сьогодення. Актуалізується розуміння сучасних викликів актуальним процесам українського державотворення і національній безпеці та пропонуються практичні кроки вирішення для їх подолання у сфері релігії і віросповідання. Обґрунтовано, що у сучасному світі проблеми національної ідентичності, державотворення виходять за межі суто політології і державного управління. Питання національної ідентичності і державотворення торкаються різних аспектів культури, історії і релігії. Усі ці елементи розглядає соціальне вчення церкви, розбудовуючи ефективні комунікації церковних громад. Комунікація УГКЦ, її соціальне вчення є ключовим елементом забезпечення культурно-історичної цілісності, національної і духовної безпеки на сучасному етапі розвитку України. У тісному взаємозв'язку державного управління і християнської теології актуалізуються питання зміцнення гуманітарної політики, релігійної толерантності, розвитку духовної місії християнства в сучасному світі.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. У глобалізованому світі питання сучасного українського націєтворення стають важливим аспектом розвитку не лише державного управління, а й соціального вчення християнства, особливо в умовах викликів російсько-української війни. Одним з основних виявів ефективного реагування на ці загрози є вдосконалення державного управління у контексті конструктивного діалогу науки і релігії, який потребує максимальної концентрації зусиль світських і церковних науковців на трансформації духовно-релігійних, історико-культурних і суспільно-політичних орієнтирів сучасного світу і визначення духовної ролі УГКЦ у цих процесах. Окреслено роль християнства як духовного, історичного і соціокультурного простору розвитку України, здатного формувати стійкі ціннісні орієнтири процесів державотворення, зберігаючи

при цьому національну історико-культурну спадщину та сприяючи міжрелігійному і міжкультурному діалогу. Доведено, що християнська теологія (соціальне вчення УГКЦ) формує нову духовну картину світу, нову соціальну етику взаємодії церкви, держави і громадянського суспільства, нові способи самовираження релігійного буття громад та систему духовних християнських цінностей. Нині церква постає не лише як релігійна інституція, а й як простір соціокультурної і духовної взаємодії, де відбувається храмове богослужіння і проводиться просвітницька робота церковних парафій, що сприяє засвоєнню вірянами теологічних знань, формує загальнонаціональну ідентичність, релігійний світогляд на націєтворення та ціннісні установки процесів державного будівництва.

2. Досліджуючи роль та місце УГКЦ у формуванні української нації і держави в державно-управлінському контексті, маємо зазначити, що християнська теологія постійно вивчає питання національної ідентичності, історії, культури, духовних цінностей, соціальної згуртованості (соборності), єдності суспільства навколо спільних з державою цілей та духовних ідеалів світу.

3. Проведене дослідження засвідчило, що соціальна думка УГКЦ є важливим суб'єктом забезпечення духовної і культурно-історичної цілісності України та збереження національної державності. Також було аргументовано, що церква здатна ефективно розбудовувати дієві механізми співпраці між релігійними громадами, органами державної влади й інститутами громадянського суспільства.

4. Соціальне вчення церкви наголошує на тому, що питання становлення державності та національної самосвідомості є життєво важливими як для державного управління, так і для інститутів громадянського суспільства. Національна ідея і процеси державотворення охоплюють широкий спектр питань – від культури, релігії, міфології, теології, національної ідентичності, філософії державного управління, політичної незалежності до розвитку геополітичних стратегій у сучасному світі. Духовна й культурна діяльність УГКЦ тісно пов'язана з питаннями збереження культури, національних культурно-історичних надбань, консолідацією українського суспільства, оскільки церква об'єднує віруючих християн незалежно від їхнього соціального, етнічного походження, мови чи політичних уподобань. Ключовими чинниками консолідації українського народу є християнська віра, соборність, духовна єдність, спільна історія і культура, духовні цінності християнської європейської культури.

5. Аргументовано, що забезпечення національної і державної безпеки України вимагає від церковних і світських науковців комплексного підходу державного управління, філософії, культурології, історії, релігієзнавства і теології, який включає в себе зміцнення християнської духовності, розвиток гуманітарної науки, захист інформаційного простору, зміцнення духовної єдності народу, а також збереження національної ідентичності. Доведено, що УГКЦ здатна відстоювати свободу, права людини, зберігати та розвивати національну ідентичність, духовні цінності, культуру та гуманістичні прагнення сучасного світу. При цьому церковні громади УГКЦ здатні протистояти реальним загрозам процесів глобалізації, зберігаючи при цьому свою християнську віру, мораль, духовні цінності, захищаючи інтереси віруючої людини. Соціальна думка церкви наголошує на єдності народу, його готовності до християнської самопожертви заради Бога, церкви і розвитку країни, а також актуалізує основні важливі напрями ефективної взаємодії держави, церкви і громадянського суспільства.

Список використаної літератури:

1. *Бабинський А.* Історія УГКЦ за 90 хвилин / *А.Бабинський*. – Львів : Свічадо, 2017. – 144 с.
2. Блаженніший Святослав: «Церква ніколи не покине українського народу» / Українська Греко-Католицька Церква : інтернет-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-tserkva-nikoly-ne-pokyne-ukraynskogo-narodu-5990/.
3. *Богданенко А.І.* Роль Православної Церкви у збереженні української самосвідомості / *А.І. Богданенко*. – Київ : Ліра-К, 2024. – 80 с.
4. *Богданенко А.І.* Християнські концепти державного управління: українське православ'я / *А.І. Богданенко, Д.С. Мартишин*. – Київ : Ліра-К, 2022. – 96 с.
5. *Йосиф Сліпий* Будьмо собою!: життя і заповіт патріарха Йосифа Сліпого / *Йосиф Сліпий* ; упоряд. *О.Турій*. – Львів : Вид-во Українського Католицького Університету, 2017. – 72 с.
6. *Грицак Я.* Куди рухається світ / *Я.Грицак*. – Київ : Грані-Т, 2015. – 192 с.
7. Декрет заснування Комісії у справах культури та церковного мистецтва УГКЦ / УГКЦ : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://docs.ugcc.ua/1831/.
8. Екуменічна концепція Української Греко-Католицької Церкви / УГКЦ : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://docs.ugcc.ua/1539/.
9. Ісіченко Ігор: «Година зневаги та нищення ідеалів стала поштовхом для людей із почуттям гідності» / УГКЦ : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ugcc.ua/data/arhyepyskop-igor-isichenko-godyna-znevagy-ta-nyshchennya-idealiv-stala-poshtovhom-dlya-lyudey-iz-pochuttyam-gidnosti-7386/.
10. *Архієпископ Ігор Ісіченко* УГКЦ: зацікавлений погляд / *Архієпископ Ігор Ісіченко*. – Львів : Свічадо, 2025. – 100 с.
11. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. – Львів : Свічадо, 2011. – 336 с.
12. *Маринович М.* Вибране : у 6 т. / *М.Маринович*. – Львів : Вид-во Українського Католицького Університету, 2010. – Т. 3 : Публіцистика. – 640 с.

13. *Маринович М.* Вибране : у 6 т. / *М.Маринович*. – Львів : Вид-во Українського Католицького Університету, 2010. – Т. 4 : Наукові праці. – 592 с.
14. *Маринович М.* Вибране : у 6 т. / *М.Маринович*. – Львів : Вид-во Українського Католицького Університету, 2010. – Т. 5 : Передмови та рецензії. Виступи й інтерв'ю. – 624 с.
15. *Маринович М.* Вибране : у 6 т. / *М.Маринович*. – Львів : Видавництво Українського Католицького Університету, 2010. – Т. 6 : Українська ідея і християнство, або Коли гарцюють кольорові коні Апокаліпсису. – 544 с.
16. Преображення України: Надія. Зцілення. Солідарність : звернення IV з'їзду мирян Української Греко-Католицької Церкви до усіх християн і людей доброї волі та до представників влади усіх рівнів в Україні / Комісія УГКЦ у справах родини і мирян : інтернет-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.laityugcc.org.ua/forum2024//.
17. Стратегія розвитку соціального служіння УГКЦ 2022 року / УГКЦ : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://docs.ugcc.ua/1598/.
18. *Чорноморець Ю.* Аполітична політика УГКЦ / *Ю.Чорноморець* // РІСУ. Релігійно-інформаційна служба України : інтернет-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://risu.org.ua/article_print.php?id=47108&name=blog&_lang=ua&.
19. *Чорноморець Ю.* Відповідальність Церков за майбутнє України / *Ю.Чорноморець* // РІСУ. Релігійно-інформаційна служба України : інтернет-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://risu.org.ua/ua/index/studios/materials_conferences/56445/.
20. *Чорноморець Ю.* Соціальне вчення патріарха Любомира Гузара / *Ю.Чорноморець* // РІСУ. Релігійно-інформаційна служба України : інтернет-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://risu.ua/yuriy-chornomorec-socialne-vchennya-patriarha-lyubomira-guzara_n54923.
21. *Чорноморець Ю.* Яким буде християнське соціальне вчення в XXI столітті? / *Ю.Чорноморець* // РІСУ. Релігійно-інформаційна служба України : інтернет-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://risu.ua/yakim-bude-hristiyanske-socialne-vchennya-v-xxi-stolitti_n52012.
22. *Шевчук С.* Скажи мені правду. Діалоги про сенс життя. Блаженніший Святослав Шевчук у розмові з Паоло Асоланом / *С.Шевчук* ; передмова кардинала *П'єтро Пароліна* ; післямова *Андреа Ґальярдуччі*. – Харків : Фоліо, 2023. – 223 с.

References:

1. Babynskyi, A. (2017), *Istoriia UHKTs za 90 khvylyn*, Svichado, Lviv, 144 p.
2. Blazhennishyi Sviatoslav, «Tserkva nikoly ne pokyne ukrainskoho narodu», *Ukrainska Hreko-Katolytska Tserkva*, internet-portal, [Online], available at: https://ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-tserkva-nikoly-ne-pokyne-ukraynskogo-narodu-5990/
3. Bohdanenko, A.I. (2024), *Rol Pravoslavnoi Tserkvy u zberezhenni ukrainskoi samosvidomosti*, Vyd-vo Lira-K, Kyiv, 80 p.
4. Bohdanenko, A.I. and Martyshyn, D.S. (2022), *Khrystyianski kontsepty derzhavnoho upravlinnia: ukrainske pravoslavia*, Vyd-vo Lira-K, Kyiv, 96 p.
5. Yosyf Slipyi (2017), *Budmo soboiu!: zhyttia i zapovit patriarkha Yosyfa Slipoho*, in Turii, O. (ed.), Vyd-vo Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu, Lviv, 72 p.
6. Hrytsak, Ya. (2015), *Kudy rukhaietsia svit*, Hrani-T, Kyiv, 192 p.
7. «Dekret zasnuvannia Komisii u spravakh kultury ta tserkovnoho mystetstva UHKTs», *UHKTs*, ofitsiinyi sait, [Online], available at: https://docs.ugcc.ua/1831/
8. «Ekumenichna kontseptsiia Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy», *UHKTs*, ofitsiinyi sait, [Online], available at: https://docs.ugcc.ua/1539/
9. «Isichenko Ihor: "Hodyna znevahy ta nyshchennia idealiv stala poshtovkhom dlia liudei iz pochuttiam hidnosti"», *UHKTs*, ofitsiinyi sait, [Online], available at: https://ugcc.ua/data/arhyepyskop-igor-isichenko-godyna-znevagy-ta-nyshchennya-idealiv-stala-poshtovhom-dlya-lyudey-iz-pochuttyam-gidnosti-7386/
10. Arkhiiepyskop Isichenko Ihor (2025), *UHKTs: zatsikavlenyi pohliad*, Svichado, Lviv, 100 p.
11. *Katekhyzm Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy: Khrystos – nasha Paskha* (2011), Svichado, Lviv, 336 p.
12. Marynovych, M. (2010), *Vybrane*, u 6 t., Vyd-vo Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu, Lviv, Vol. 3. Publitsystyka, 640 p.
13. Marynovych, M. (2010), *Vybrane*, u 6 t., Vyd-vo Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu, Lviv, Vol. 4. Naukovi pratsi, 592 p.
14. Marynovych, M. (2010), *Vybrane*, u 6 t., Vyd-vo Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu, Lviv, Vol. 5. Peredmovy ta retsenzii. Vystupy y interviu, 624 p.
15. Marynovych, M. (2010), *Vybrane*, u 6 t., Vyd-vo Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu, Lviv, Vol. 6. Ukrainska ideia i khrystyianstvo, abo Koly hartsiuiut kolorovi koni Apokalipsysu, 544 p.
16. «Preobrazhennia Ukrainy: Nadiia. Ztsilennia. Solidarnist», zvernennia IV zizdu myrian Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy do usikh khrystyian i liudei dobroi voli ta do predstavnykiv vlady usikh rivniv v Ukraini, *Komisiia UHKTs u spravakh rodyny i myrian*, internet-portal, [Online], available at: http://www.laityugcc.org.ua/forum2024//
17. «Stratehiia rozvytku sotsialnoho sluzhinnia UHKTs 2022 roku», *UHKTs*, ofitsiinyi sait, [Online], available at: https://docs.ugcc.ua/1598/
18. Chornomorets, Yu., «Apolitychna polityka UHKTs», *RISU. Relihiino-informatsiina sluzhba Ukrainy*, internet-portal, [Online], available at: http ://risu.org.ua/article_print.php?id=47108&name=blog&_lang=ua&

19. Chornomorets, Yu., «Vidpovidalnist Tserkov za maibutnie Ukrainy», *RISU. Relihiino-informatsiina sluzhba Ukrainy*, internet-portal, [Online], available at: http://risu.org.ua/ua/index/studios/materials_conferences/56445/
20. Chornomorets, Yu., «Sotsialne vchennia patriarkha Liubomyra Huzara», *RISU. Relihiino-informatsiina sluzhba Ukrainy*, internet-portal, [Online], available at: https://risu.ua/yuriy-chornomorec-socialne-vchennya-patriarha-lyubomira-guzara_n54923
21. Chornomorets, Yu., «Yakym bude khrystyianske sotsialne vchennia v XXI stolitti?», *RISU. Relihiino-informatsiina sluzhba Ukrainy*, internet-portal, [Online], available at: https://risu.ua/yakim-bude-hristiyanske-socialne-vchennya-v-xxi-stolitti_n52012
22. Shevchuk, S. (2023), «Skazhy meni pravdu. Dialohy pro sens zhyttia. Blazhennishyi Sviatoslav Shevchuk u rozmovi z Paolo Asolanom», peredmova kardynala Parolina, Pietro, pisliamova Galiarduchchi, Andrea, Folio, Kharkiv, 223 p.

Богданенко Анатолій Іванович – кандидат наук з державного управління, голова Українського фонду міжнародного молодіжного співробітництва «Лідер» з підтримки питань освіти, науки та інновацій, докторант Державного університету «Житомирська політехніка».

https//orcid.org/0000-0003-0758-5809.

Наукові інтереси:

– дослідження християнської теології і державного управління;
– аналітика у сфері церковно-державних відносин;
– залучення іноземних інвестицій у реконструкцію соціального житла та будівництва;
– волонтерство;
– підприємництво;
– письменництво.

Bogdanenko A.I.

The spiritual role of the UGCC in the formation of the Ukrainian nation and state: the state-administrative dimension

In the context of armed Russian aggression, the issue of the spiritual role of the UGCC in shaping the Ukrainian nation and state assumes significant priority. The religious issues surrounding the existence of Ukraine are complex and, as they encompass state-building processes, culture, history, national identity, politics, and even the critical geopolitical interests of Ukrainian society. In the complex system of humanitarian knowledge, one of the key roles belongs to religion and Christian theology, as they form the spiritual foundation of the formation and development of European culture and science.

The conceptual foundations of the social teaching of the UGCC, which influences the processes of national and state building, are investigated. Special attention is paid to the transformation of Christian theological knowledge in state and administrative science. The interaction of the Ukrainian state and the UGCC is analyzed. The significant influence of the church on history, culture, and nation-building is outlined. The religious, cultural, and historical transformations of the modern world present new challenges for the humanities. The study of the basic principles of society and the state cannot be limited exclusively to the «classical» postulates of the Soviet Marxist-Leninist materialist paradigm. It is determined that state and administrative science are harmoniously integrated into the general architecture of world religious and philosophical thought, culture, history, and Christian theology. The relevance of the topic of the synthesis of religion and political science is also enhanced by the process of studying the experience of theological development in the world's best universities.

It is substantiated that the effective activity of civil servants requires public administration specialists not only to possess deep knowledge of political science and management, but also to be able to navigate the religious issues of the state, utilising appropriate theological and socio-humanitarian approaches. In conditions of war, propaganda and political manipulation, the issue of national identity and spiritual security of the existence and development of religious organisations becomes particularly relevant. The integration of political science, public administration, and Christian theology creates opportunities for the harmonious spiritual growth of the individual, the development of critical thinking among scientists, and effective interaction among the church, state, and civil society.

The task of public administration science is to train educated specialists who must not only possess knowledge of administration but also be able to navigate various theological issues related to the religious life of Christian organisations in Ukraine, utilising religious studies tools to understand the world. The integration of theological and public administration knowledge can become a powerful means of developing modern humanities, as it combines different approaches to the study of a man and society in the context of history, culture, and religion.

From a theological perspective, such an approach satisfies the spiritual cognitive need of the individual in the transcendent, promotes the development of philosophical spatial thinking, and integrates religious knowledge into modern science. Additionally, it forms value orientations for human development and intellectual activity within the framework of Christian theology, which significantly impacts a person's spiritual state. At the same time, the level of readiness of future specialists to implement such an integrated and theologically complex approach to public administration remains insufficiently researched..

Keywords: national security; identity; nation-building processes; theology; religion; development of civil society; mechanisms of public administration; dialogue; culture; history; spiritual role of the UGCC.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2026.